

Етно-камп Колашин

(1–7. август 2016.)

Зборник радова учесника

II

Издавач:

ЈУ Центар за културу Колашин

За издавача:

Бранислав Јекнић

Уредници:

Мартина Карин, мср
Давор Седларевић, спец.

Техничка обрада:

Бранислав Јекнић

Штампа:

ИВПЕ Цетиње

Тираж:

100

Колашин, 2017.

Садржај

Мартина Карин, мср

УВОДНА РЕЧ.....7

Давор Седларевић, спец.

ПРСТЕН – ПРАВИЛА ИГРЕ И (НЕ)ПОСТОЈАЊЕ
ОБРЕДНОСТИ.....9

Игор Попов, спец.

СВАДБЕНИ ЦЕРЕМОНИЈАЛ СРБА У ПОМОРИШЈУ35

др Весна Карин

ПРИКАЗ КЊИГЕ ДАВОР СЕДЛАРЕВИЋ ПОГРЕШАН
КОРАК. ЕТНОКОРЕОЛОГИЈА У ЦРНОЈ ГОРИ ДАНАС59

Ana Stojanović, msr

WHEN DANCE TALKS63

др Миомир Марош

ИДЕНТИТЕТ У ЦРНОГОРСКИМ МЕДИЈИМА.....81

др Злата Марјановић

ИНТЕРВЈУ СА ДУШАНОМ МЕДИНОМ, АРХЕОЛОГОМ И
МЕНАѢЕРОМ У КУЛТУРИ, ИСТРАЖИВАЧЕМ КУЛТУРНЕ
БАШТИНЕ ПАШТРОВИЋА.....91

Милица Лерић

ПРИКАЗ ДРУТОГ ЕТНО-КАМПА – КОЛАШИН.....105

др Злата Марјановић¹

ИНТЕРВЈУ СА ДУШАНОМ МЕДИНОМ, АРХЕОЛОГОМ И МЕНАѢРОМ У КУЛТУРИ, ИСТРАЖИВАЧЕМ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ ПАШТРОВИЋА

(децембар 2017)

1. Шта за Вас представља традиција Паштровића?

За почетак, хвала Вам на интересовању и на указаној прилици да на овај начин представим дио онога што волим и што радим. Традицију Паштровића доживљавам као нешто што ме повезује с претходним генерацијама, како стварним, тако и оним вјероватно измаштаним из даље прошлости, о којима мало тога знам. Паралелно, то је и одређена повезаност са локалном заједницом којој припадам. Паштровска традиција пружа ми надахнуће за креативно и научно стваралаштво. И много више од тога.

2. Зашто сте се одлучили за студије археологије?

Признајем, није ми једноставно да одговорим на ово питање, посебно јер се и даље питам да ли је археологија као професионално опредјељење заиста била најбољи избор за мене с обзиром на то да, како сазријевам, спознајем разна друга узбудљива и привлачна занимања, науке и области дјеловања, а у неким од њих се помало и исказујем. Но, да се вратим на Ваше питање...

Чињеница је да сам „од малих ногу“ уживао у разним илустрованим дјечијим књигама о прохујалим временима, касније у енциклопедијама и стручним књигама о умјетности, потом сам са посебним уживањем гледао Дизнијеве анимиране

¹ Средња музичка школа „Стеван Мокрањац“, Краљево
 Е-маил: aurelliakramberger@gmail.com

филмове у којима сам највише волио карактеристичне мотиве из средњег вијека: истовремено запањујуће и застрашујуће замкове и старе градове, њихове становнике у дугим одорама, магију, вјештице, чаробњаке... Чини ми се чак да су те „слике“, када им се данас вратим, и даље снажне, јер распламсавају машту и побуђују разне асоцијације и инспирације.

Сјећам се да сам од малена био опчињен и разноврсним историјским амбијентима из ближег и даљег окружења – посебно старим приморским градовима, њиховом архитектуром, напуштеним селима по брдима и уз море, црквама и манастирима, а понајвише гробљима, као и старим ношњама, покућством и другим предметима, фотографијама нашег краја, књигама, списима и документима, као и музејским предметима са којима сам рано долазио у сусрет, прије свега, у Поморском музеју у Котору, будванском градском музеју, као и режевићком спомен-дому, у ком сам често боравио и с којим је заправо и почео мој професионални рад у домену културне баштине (између осталог, фотографисао сам музејске предмете и оне из приватних колекција – посебно стара миљеа и одјевне комаде, моја породица је даривала одређене артефакте, скенирала и уступала наше старе фотографије овог краја итд.). Такође, у то доба (крај основне школе и средња школа), са посебним интересовањем „упијао“ сам приче старијих људи о некадашњим и садашњим обичајима, животу и приватним историјама становника свога завичаја, посебно Паштровића и Будве, који су ме, како тада, тако и данас, највише занимали.

Током основне и средње школе привлачиле су ме визуелне умјетности, култура, књижевност и прошлост, па је стога избор ширег поља студирања, макар у одређеној мјери, већ био унапријед одређен и сведен на етнологију, архитектуру, историју умјетности и дизајн. Знао сам само да не желим да студирам историју, иако су ме историјске теме веома занимале, али не на начин како се тај предмет изучавао у нашим школама,

сувопарним низањем догађаја, понајвише из политичке и војне историје.

Да одлучим да упишем баш студије археологије, међутим, посредно је утицала моја жеља да се ипак усмјерим на културну баштину, а не на стваралаштво, иако сам волио сликање и цртање и у томе био добар. Осим наведеног, неколико пријатеља и старијих колега, крајње добронамјерно, усмјеравали су ме на археологију (о којој дотад готово ништа нијесам знао), јер су, наводно, етнологија и историја умјетности мање „мушка“ занимања. Можда бих данас, са знањем и искуством које имам, био највише заинтересован за културну антропологију због обиља и ширине тема које нуди ова лијепа хуманистичка дисциплина.

3. Које су стручне књиге из домена културе и културне баштине на Вас оставиле најјачи утисак?

Као малом стално су ми читали књиге, а и ја памтим да сам их одувјек волио, а потом и радо читао. Такође, увијек сам волио школу, имао високе оцјене и некако се стално „дружио“ са књигама. И тако све до данас.

Док нијесам уписао факултет, стручна литература која ме је највише занимала – о умјетности и прошлости – у нашој породичној кући у Петровцу, иако обимна, није у потпуности задовољавала моју знатижељу. Осјећам искрену захвалност према родитељима који су омогућавали да се готово све књиге које сам (по)желио нађу у мојој библиотеци. Пошто је то више привилегија, него уобичајена појава, још сам им захвалнији за разумијевање и препознавање онога што је мени било важно.

Сјећам се да сам се одређеним књигама из кућне библиотеке често враћао, посебно капиталној монографији етнолога Јована Вукмановића о Паштровићима из 1960. године, прецизније репринту који је 2002. објавио ЦИД, а који су мојим родитељима – „кумовима Илији и Марини и њиховом

потомству“, како је наведено у посвети, „о Ускрсу 2003. г.“ поклонили кумови из Режевића, Оливера и Мишко Франовић. Било је ту још књига о културној историји овог краја, од којих ми је посебно драга била и остала „Како је Будва сањала Медитеран“ Божене и Мата Јелушића, коју сам проучавао непоредно пред завршетак гимназије, као и дјела хроничара Крста Ивановића и Антуна Којовића, а волио сам и „У Богородичином врту“ дивне Саше Брајовић, врхунског стручњака и моје касније професорице. „Паштровиће“ Предрага Ковачевића такође сам читао, као и „Невесту у свадбеном кругу“ Миле Медиговић Стефановић. Са Милом је, по мом доласку на студије у Београд, отпочела лијепа и интензивна сарадња, усмјерена на расвјетљавање паштровских тема, из које је настало право пријатељство. Наравно, споменућу и незаобилазне књиге историчара Мирослава Лукетића, нашег уваженог рођака, којима се и даље радо и често враћам, као уосталом и готово свим поменутих издањима. Водуминозна и изузетно важна „Библиографија о Паштровићима“ Милорада Миловића увијек ме је изнова импресионирао својим обимом, имформативношћу, па и тежином, иако у својим млађим годинама нијесам најбоље схватао њену пуну вриједност. Сада је она незаобилазан почетак и извор за сва моја истраживања о Паштровићима.

Током студија, са завичајне, усмјеравао сам се махом на стручну археолошку литературу и тек понеко штиво из других области. Радови и књиге професора са Одељења за археологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, првенствено раду, Сташе Бабић, Александра Палавестре, Зорице Кузмановић, а потом и Монике Милосављевић, као и литература коју су они користили и препоручивали, посебно су ме надахњивали и стално отварали нове видике бављења свијетом који нас окружује (а тиме и студијама о прошлости, материјалој култури, па и археологији) на сасвим другачији,

живљи и узбудљивији начин, са више разумијевања како о датој тематици, тако и о нама самима. Сазнања која сам од њих стицао, кроз литературу, личне контакте и разговоре, сматрам најдрагоцјенијим искуствима са студија.

4. Колико је за Вас важно повезивање стручњака из различитих области око једне теме и откуд Ви, као археолог и менаџер у култури и медијима у свету етнологије, а потом и етнокорологије, етномузикологије и, напоследку, музике?

Интердисциплинаран, као и мултидисциплинаран, па и трансдисциплинаран приступ научном сазнању добро су познати концепти и препоруке искусног свјета, а из досадашњих сазнања и пракси могу рећи да је њихова примјена у искуствима која су ми блиска увијек била плодотворна и узбудљива.

Одговор на ово питање, прије свега, лежи у чињеници да културу и културну баштину треба посматрати што свеобухватније, као јединствен, а опет разноврсан и шаролик свијет проткан нијансама свих умјетности, дисциплина, наука и струка, које човјек традиционално, могуће из практичних разлога, има потребу да дијели и даље уско специјализује. Зато ми изгледа нормално да се интересовање интелектуалаца „прелива“ из једне у другу област свеукупног људског стваралаштва, да се занимање за нешто у датом тренутку увећава, док за оно друго опада, и да су све то спонтани и природни процеси којима се треба препустити и пратити своју унутрашњу водиљу, поузданију од нашег рација.

Као што сам и рекао, занимање за етологију постоји код мене дуго, чак је и данас у не малој мјери присутно, примарно усмјерено на приморски појас Црне Горе у којем смо моји преци и ја рођени, којим сам данас окружен и који ме инспирише. На основним студијама археологије највише су ме привлачили предмети који су третирали историју, теорију и филозофију ове

дисциплине, а за коју су чврсто везане и с којом су испреплетане студије антропологије и етнологије. Срећан сам што сам током студирања имао прилику да похађам курсеве са других студијских група везаних за културну баштину (етнологија, историја умјетности, историја), као и што сам потом мастер студије фокусирао на теме из менаџмента у култури и културној баштини, као и културних политика. Дакле, и у домену формалног високог образовања, поред археолошке и остале херитолошке и теме из културе биле су ми блиске.

Иако не без муке, некако сам завршио шестодишњу Школу за основно музичко образовање Будва, у Подручном одјељењу у Петровцу на Мору, гдје сам похађао часове гитаре. Упркос томе, да будем искрен, никада нијесам био посебно музички надарен и заинтересован за музику, чак ни дјелићем колико за друге умјетности, нпр. визуелне.

Даље, у дужем периоду у основној школи учио сам класичне плесове и у томе напредовао, стекавши чак неколико „звања“, а од 2005. па надаље био сам члан КУЦ-а „Стефан Митров Љубиша“ из Будве, што је заправо негдје било најближе каснијем занимању за свијет етнологије, етномузикологије и етнокореологије. Први семинар о традиционалним играма из Старе Црне Горе, којем сам присуствовао прољећа 2010. у Подгорици, први пут ми је указао и на друге могуће односе према овој врсти нематеријалне културне баштине, поред фолклора. Услиједили су и моји први самостални аматерски „терени“ (уколико се уопште тако могу назвати), односно разговори са старијим казивачима о томе „како се некада живјело“, а које сам биљежио тонски и видео записом.

С друге стране, додатно занимање за етномузикологију нашег краја у мени су побудили стручни и научни радови Злате Марјановић, а потом и познанство, разговори и сарадња са њом, од љета 2013, из чега су израсли пријатељство и колегијална подршка.

5. Да ли можете укратко да упоредите теренска истраживања археолога са теренским радом етнолога, односно етномузиколога, бар у оној мери у којој сте упознати с том темом?

С обзиром на традиционалну подјелу дисциплина какву познајемо посљедњих стољећа и археолози и етнолог/етномузиколози занимају се за људе, њихову прошлост и, на неки начин, остатке онога што је некада било али и што данас постоји – свако у домену свог интересовања и могућности. Прве занимају материјални трагови, а друге нематеријални феномени.

Теренски рад заједнички је и једнима и другима, с тим што се некада стиче утисак да су етнолог и етномузиколози у предности у односу на археологе, јер имају живе саговорнике који ће им, наводно, „из прве руке“ приповиједати о ономе „како је некада било“. Када о томе размишљам, увијек се са осмјехом сјетим оне чувене илустрације, са којом сам се први пут срео на часовима увода у археологију, на којој се виде „домороци“ у традиционалним колибама, одјевени у народне ношње, који, када кроз прозор виде двојицу „западних“ истраживача како тромо корачају ка њима, један другом хитро довикују: „Склањај ТВ, стижу истраживачи!“ Према мом мишљењу, ова слика вриједи 1.000 ријечи и морамо стално бити свјесни да су они које истражујемо прије свега – људи, а не тамо неки казивачи.

6. Које сте пројекте из домена културе и културне баштине остварили до сада?

Мислим да могу рећи да ми је досадашња професионална биографија солидно „попуњена“ низом пројеката и активности у домену културе и културне баштине, прије свега баштине простора из ког потичем, али и оног ширег – Будве, Боке, Приморја...

У Удружењу Паштровића и пријатеља Паштровића у Београду „Дробни пијесак“, када сам дошао на студије, почео сам да радим на пројектима других аутора/иницијатора, који су већ били испланирани и одређени са вишег нивоа, као што су научни скуп са зборником радова о језику и књижевности Паштровића и пратећом изложбом писама Стефана Митрова Љубише (2011–2012), потом мултимедијални ауторски пројекат Миле Медиговић Стефановић о паштровским љетовањима у прошлости (2012–2013), гдје сам имао више различитих улога. Захваљући указаној прилици да годинама будем секретар, в. д. секретар и члан Управног одбора овог удружења, стекао сам радно искуство и бројна познанства, те могућност да ближе упознам паштровску заједницу у, ако тако могу рећи, дијаспори. Тамо сам сарађивао на више пројеката у домену културне, па и музичке баштине Паштровића, Будве и Приморја, које је ово Удружење у завичају и у Београду организовало. У питању су научне конференције, округли столови, музички концерти, издаваштво, документарне изложбе, ауторске и књижевне вечери у којима сам имао разне радне улоге – некада као иницијатор и аутор, а чешће као сарадник, уредник, модератор, менаџер и организатор, особа задужена за комуникацију с јавношћу и слично.

Био сам један од главних организатора и координатора симпозијума о природним ресурсима Паштровића (2013), а касније и сам иницирао и координирао радом два научна скупа и израдом зборника радова о паштровским музичким темама (2014–2016), био аутор концепта и кустос пројекта „Лазарет и Кастело: надахнуће и мотив“, састављеним из низа пратећих активности (2015–2016), иницијатор и уредник библиотеке „Културно наслеђе Паштровића“ (2016), са, за сада, три стручно-научне публикације, док тренутно радим на сегменту великог и важног пројекта са међународним тимом учесника, посвећеног јубилеју цркве Св. Николе у манастиру Градиште у

Буљарици (према народном предању – старој 900 година!), на објављивању монографије и зборника радова са научног симпозијума у Петровцу и Београду (2016). Ту су још и многи други пројекти, мањег и већег обима. Поменућу и ангажман у новооснованом Друштву за културни развој „Бауо“, које води моја сестра Мила Медин и које окупља махом млађе умјетнике, ствараоце и волонтере. Ово друштво недавно је реализовало први дио пројекта „Етно лаб“, посвећен систематском истраживању музичке и плесне традиције нашег краја.

Поред наведених и низа мање комплексних пројеката, ту је и учешће на припреми другог и трећег броја „Паштровског алманаха“, периодичне стручно-популарне публикације, гдје сам задужен за области култура и културна баштина, али и директно укључен у припрему за штампу, издаваштво, промоцију, успостављање сарадње са новим ауторима, презентације и тако даље.

Како сам однедавно запослен у ЈУ Музеји и галерије Будве, као пословни секретар, у прилици сам да у име институције тимски радим на разним пројектима, што је значајно обогатило моје радно искуство. Ова јавна установа има примарну дјелатност у сфери баштињења културног наслеђења и презентовања стваралаштва (понајвише ликовног), што ми свакако пружа могућности да се додатно професионално искажем и у домену организације, менаџмента и администрације.

7. Који су Ваши први пројекти везани за музичку баштину? Да ли сте ишли на терен?

Иако сам готово 10 година био релативно активан члан, као што рекох, будванског фолклорног ансамбла „Стефан Митров Љубиша“, којим је руководила и даље руководи наша кума Даринка Даја Љубиша, признајем да ме, упркос љубави

према етнологији и обичајима, игра и пјесма саме по себи нијесу толико занимале да бих им се озбиљније посветио.

На етномузиколошке терене сам до сада имао прилику да идем углавном са Златом Марјановић, која ми је одшкринула, а и даље продубљује разумијевање музичке традиције и обичаја приморског краја. С њом сам обилазио многе, углавном старије мјештане Петровца и Будве, као и наше завичајце у Београду, а драго ми је што сам јој у проналажењу корисних саговорника некада и помогао упућујући је на оне које сам сматрао добрим и занимљивом казивачима. Могу да поменем и то да сам прије познанства са њом, а тиме и са етномузикологијом, помоћу фото, аудио и видео рекордера, као и наративно, биљежио разговоре са старијим суграђанима, што је Злата касније оцијенила корисним, јер неке од њих, нажалост, више није имала прилику да лично упозна.

8. Више пута сте се остварили и као уредник зборника и других публикација – каква су ваша искуства на том пољу?

Прије свега, желим да истакнем да издаваштво сматрам феноменалним и вишеструко креативним простором за изражавање и стварање, у чему уживам. Сматрам да је важно објављивати резултате свога рада не само како би постали доступни онима које потенцијално интересују и који се њима могу окористити него и зато што објављивање доживљавам као начин комуникације са другима.

У покушају да Вам одговорим на постављено питање, могу рећи да су ми стечена искуства веома драгоцјена и, на моје задовољство, све бројнија, што могу разумијети и као потврду квалитета обављеног посла. Оно што сам научио радећи на изради публикација различите тематике и врсте, као и на дизајну, припреми за штампу и штампани материјала, потом и на сарадњи са медијима и промоцији, нешто је на чему са захвалан

понајвише Удружењу „Дробни пијесак“, предсједнику Павлу Анђусу и Мили Медиговић Стефановић, која је имала повјерења у мене и омогућила ми да као студент, са свега 22-23 године, будем стручни сарадник, уредник и један од дизајнера њене капиталне монографије и документарне изложбе „Урамљена љетовања“ о почецима туризма у Паштровићима, уједно и једном од мојих најдражих пројеката.

Грешака и пропуста је, наравно, било, надам се не много, насталих како из незнања, тако можда и услјед тврдоглавости и упорности да „истјерам“ своју идеју до краја, што је код мене и наследна особина, додатно предодређена мојом хороскопским знаком. Трудим се да из њих учим (што није увијек једноставно) и да их, умјесто као проблем, разумијем као дар који ми указује на то да нешто код себе треба да мијењам и усавршавам.

9. Постоји ли интересовање заједнице, шире јавности, државе и општине за научна питања и проблеме које црногорски/приморски/паштровски традиционални плесови и музика нуде?

Мислим да интересовање постоји на свим инстанцама које сте поменули, упркос томе што смо склони (иако некада не без разлога) да кажемо како га никад нема у довољној мјери. Имплементацијом међународних конвенција, сетом закона и подзаконских аката о културној баштини, успостављањем новог и јачањем постојећег институционалног оквира, годишњим програмима заштите и очувања културних добара, као и низом других корака (нпр. проглашењем готово 20 нематеријалних културних добара током посљедњих година), јасно је да наша држава улаже напоре у том смислу и резултати су видљиви. На личном примјеру могу да кажем да су Министарство културе и Општина Будва подржавали иницијативе и пројекте које смо досад кандидовали, који су, колико видим, наилазили на добар пријем у стручној и широј јавности. Све ово јесте изузетно

важно, али није довољно за ваљано и потпуно истраживање, афирмацију и валоризовање баштине.

Како већ одређено вријеме посматрам и анализирам дешавања у нашој земљи у вези с овом питањем, признајем да ми се чини да нема довољено иницијатива ни самих аутора, стваралаца и носилаца нематеријалне културне баштине, као ни истраживача, па се због тога и пажња доносилаца одлука о пројектима које ће финансирати аутоматски усмјерена на другу страну. С тим у вези, важно је да се константно ради на подстицању бављења овим темама, посебно у научним, стручним, умјетничким, али и другим круговима, све са циљем доприноса изучавању и популаризацији културне баштине, њеном одржавању у савременом друштву, као и преношењу на долазеће генерације.

Сложићете се, претпостављам, ако кажем да данас постоји све више истраживача које занимају приморска и паштровска нематеријална и музичка традиција, што је, међутим, и даље недовољно за свеобухватно и потпуно изучавање ове проблематике. Аутори који су томе дали највећи допринос заступљени су у зборнику радова „Зачух вилу у дубраву ће пјесан поје“, посвећеном музичкој традицији Паштровића и Будве, као и сродним темама (2016).

Осим систематских истраживања традиционалних пјесама, музике и обичаја Паштровића, на чему се већ годинама ради, одскора се приступило и пописивању и истраживању некадашњих игара и плесова. Друштву за културни развој „Бауо“ и његовим сарадницима један од циљева јесте и да ово насљеђе поново „заживи“ у локалној заједници у којој је некада извођено, да буде дио идентитета њених чланова, као и одрживог развоја, а потом и да буде проглашено за нематеријално културно добро Црне Горе.

10. Да ли Вам је и у којем погледу камп у Колашину током 2016. и 2017. године био користан?

Два пута сам био на етно-кампу у Колашину, од чега једном у својству предавача, и тада су ми посебно била корисна питања, опсервације и разговори са колегама које сам тамо упознао. С неким од њих и даље одржавам контакт и сарађујем, посебно са сестрама Карин, што ме веома радује јер богати моја сазнања не само о традицији него и о свијету који ме окружује. Свакако, све похвале треба упутити и Давору Седларевићу, творцу и спиритус мовенсу колашинског кампа, који је задужио нашу замљу својим преданим и посвећеним досадашњим радом на истраживању музике и игара сјеверне регије. Срећан сам и поносан, што су управо он и екипа са етно-кампа, удружени са још неколико уважених колега, показали интересовање и уронили у запретено паштровско културно благо, како би га ваљано истражили и представили. Због тога осјећам искрену захвалност.